

Tutkimuksen rahoitusjärjestelmä pantava remonttiin

■ Pekka Sulkunen

Tutkimuksen heikkenevästä tasosta ja rahoituksen tarkoituksenmukaisuudesta on oltu tietoisia jo useamman vuoden ajan. Yksi konkreettinen muistutus siitä on viime numerossa ilmestynyt Atte Oksasen ja Pekka Räsäsen laskelma, jossa osoitetaan Suomen Akatemian rahoittamien hankkeiden alhainen julkaisumäärä. Julkaisujen laskeminen on vain yksi tapa arvioida tutkimuksen tuottavuutta, eikä paras mahdollinen. Tosiasia kuitenkin on, että Suomen tutkimusjärjestelmä on vanhentunut, ajautumassa kohti katastrofia ja kaipaa pikaisesti peruskorjausta. Akatemia ei ole yksin vastuussa.

Yliopistojen, varsinkin Helsingin yliopiston, reaktio resurssien vähenemiseen vaikeuttaa tilannetta entisestään. Ongelmaa ei voi ratkaista yliopistojen ja korkeakoulujen sisäisillä organisaatiouudistuksilla eikä koko järjestelmän keskittämisellä, kuten usein ehdotetaan (esimerkiksi Arto Mustajoen ja Tuula Teeren raportti EVAlle 2015 ja UNIFIn Rakenteellisen kehittämisen loppuraportti 2015). Isotkin yliopistot ovat voimattomia, koska rahoituspäätökset tehdään niiden ulkopuolella: Suomen Akatemiassa, Tekesissä, ministeriöissä, yrityksissä, EU:ssa ja säätiöissä. Yliopistoilla ja varsinkaan niiden johdolla ei ole juuri mitään vaikutusta tutkimuksen ohjautumiseen.

Apteekkirahojen poistaminen oli askel aivan väärään suuntaan. Helsingin yliopistossa ne tarjosivat edes pienen mahdollisuuden omarahoitukseen, josta yliopisto itse päätti. Ulkoinen rahoitus ohjautuu rahoittajien intressien ja näkemysten mukaan, mikä onkin hyvä lisä sekä moniarvoistava tekijä varsinkin humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä, mutta se ei saisi liiaksi määrätä tutkimuksen suuntaa. Esimerkiksi tohtoriopiskelijoiden osuus yliopistojen julkaisutuloksesta on huomattava, mutta yli-

opistojen omat tutkijakoulut kattavat siitä tuskin kymmentä prosenttia. Tohtoreita tulee liikaa, vuonna 2015 lähes kolme sataa enemmän kuin opetus- ja kulttuuriministeriön tavoite eli 1 600 vuodessa. Yliopistoilla ei ole intressiä rajoittaa määrää, koska tohtoriopiskelijat tuovat tulospisteitä ja usein myös rahaa. Päärahoittajia ovat säätiöt, jotka tavoittelevat panostuksensa näkyvää vaikuttavuutta.

Pääsyy tutkimuksen heikkoon tulokseen ja ennen muuta sen tasoon on tutkijoiden kehno asema. He ovat määräaikaissa, lyhyissä työsuhteissa tai apurahojen varassa. Tutkimuksen siirtäminen kilpaillun rahoituksen piiriin ja pysyvien työsuhteiden karsiminen yliopistoissa on jyrkästi heikentänyt tutkijoiden uramahdollisuuksia. Valtion tutkimuslaitosten voimavarojen ohjaaminen yliopistoihin ja muualle kilpaillun rahoituksen piiriin on olennaisesti heikentänyt uramahdollisuuksia monilla aloilla. Yliopistojen irtisanomiset ilman nimitysprosessia vastaavaa sisällöllistä vertaisarviota ovat lisänneet akateemiseen uraan liittyvää epävarmuutta entisestään.

Pahin tutkimuksen tasoa heikentävä tekijä on rahoituksen pirstaleisuus ja liioiteltu riskien hajauttaminen. Yksi akatemiahanke riittää kahden tohtorin palkkaamiseen neljäksi vuodeksi. Akatemian tutkimusrahoituksesta vain kymmenen prosenttia jaetaan isommille tutkimusryhmille. Periaate, että tutkijat otettaisiin koko rahoituskaudeksi, toteutuu harvoin, sillä työtarjouksia on otettava vastaan kesken projektinkin, jos se edistää työllistymistä jatkossa. Hankkeen suunnitteluun osallistuneet tutkijat tulevat siihen mukaan vasta, kun edellinen työsuhde päättyy, jolloin rahoituskaudesta on vain osa jäljellä. Kaksi vuotta ennen projektin päättymistä on taas ryhdyttävä hankkiutumaan seuraavan rahoituksen piiriin.

Vain harvoin tutkijat voivat panostaa yhteen hankkeeseen ja tutkimuslinjaan, koska jatkuvuutta ja työsuhdeturvaa ei ole tarjolla. Erään tutkimuksen mukaan yli puolet projektitutkijoista tekee useamman kuin yhden projektin töitä. On tavallista, että rahoitetun hankkeen tutkimusaineisto saadaan juuri ja juuri kerätyksi, mutta tulosten tuottaminen jää tekemättä. Hankkeita johtavien professorien aika menee rahoituksen hankkimiseen ja sekavaan henkilöstöhallintoon. Olen johtanut neljää akatemia-hanketta ja lukuisan joukon muita. Vain kaksi tutkijaa noin kolmestakymmenestä mukana olleesta on palvellut samassa projektissa täydet neljä vuotta, hekin ovat siinä sivussa katselleet myös muita töitä. Keskittyminen on vaikeaa eikä sitä ole mahdollista vaatia, kun ei ole tarjota muuta kuin epävarmoja lyhyitä ja vieläkin lyhyempiä työsuhteita. Tutkimusrahoista menee hukkaan enemmän kuin nyt toteutettavat säästöt yliopistoissa.

On laadittava suunnitelma, jolla kansallisen tutkimuksen rahoitusjärjestelmää kehitetään vähemmän hajanaiseen suuntaan. Myös säätiöiden on oltava siinä mukana ja sitouduttava siihen. Yksi ratkaisu on yliopistojen omien tutkimusvarojen lisääminen palauttamalla assistentit ja ”apteekkirahat” sekä turvaamalla professorien ja varttuneiden tutkijoiden työn perusedellytykset ilman turhaa ”kilpailua” ulkopuolisesta rahoituksesta.

Professorin valinta on merkittävä ratkaisu, jossa otetaan kantaa sekä laatuun, suoritukseen että tutkimuksen suuntautumiseen. Siksi on oikein, että se tehdään huolella ja harkiten. Siihen sisältyy toki riskejä, kuten kaikkiin tutkimuksen rahoituspäätöksiin, mutta kun se on tehty, siihen pitää luottaa ja puuttua virheisiin vasta, kun ne ovat ilmeisiä. Riskien hajauttamisen sijaan on keskitettävä tutkimusrahoitusta, ei yliopistoja. Tämä edellyttää, että yliopistojen päätöksenteko palautetaan tutkimus- ja opetushenkilöstön alaisuuteen sekä ulkopuolisten valta hallituksissa ja hallinnossa kumotaan.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston sosiologian professori.

TAITEEN TÄHTITAIVAAT

Taide ja tiede hahmottavat samaa maailmaa mutta eri tavoilla. Joissain tapauksissa tähtitiede tarjoaa apuvälineen symboliikan tulkintaan, tosinaan jopa keinon määrittää tarkasti ajan kohta, jolloin taiteilija luonnosteli maalaustaan. Joskus taiteilija käyttää tieteen löytöjä ja keinoja mielikuvituksen palveluksessa.

Taiteen tähtitaivaat -näyttely Taidemuseo Göstassa Mäntässä (14.5.2016–8.1.2017) esittelee sekä kotimaisia että ulkomaisia teoksia. Mukana on niin perinteistä taidetta kuin kiinnostavaa nykytaidettakin. Jotkut työt ovat esillä ensimmäistä kertaa Suomessa. Joukossa on myös teos, joka on vierailut kansainvälisellä avaruusasemalla. Näyttely luo uuden näkökulman taidehistoriaan ja muodostaa samalla yhteyksiä eri aikakausina vallinneisiin käsityksiimme maailmankaikkeudesta.

Näyttelyn ovat kuratoineet Aalto-yliopiston taidekasvatuksen professori **Helena Sederholm** ja tietokirjailija, tiedetoimittaja **Markus Hatakainen**. He ovat tehneet pitkään työtä taiteen ja tieteen yhdistämiseksi.